

ÚJ EMBERTÍPUS

ÍRTA:
FÖLDES BÉLA

Az emberiség mai forrágában gyakran találunk azzal a felfogással, hogy új embertípusra van szükség és új embertípus van kialakulóban. Magunk is e helyen ennek többször adtunk kifejezést. Érdemes azonban e kérdést egyszer közelebbről megvizsgálni. Van-e ennek az álláspontnak jogosultsága és van-e szükség tényleg új embertípusra? Van-e kilátás annak megvalósulására? És ha igen, milyen úton, milyen eszközökkel, milyen módszerekkel érhető el? Mik lesznek, mik legyenek az új típus jellemvonásai? Miben különböznek e jellemvonások előbbi századok és különösen a XIX. század emberének jellemvonásaitól? Ezekre a kérdésekre keressük a tájékoztatást.

Kezdjük mindenekelőtt az utolsó kérdéssel.

Úgy vélem, nem találok ellenmondásra, ha azt állítom, hogy előbbi korokban is találunk magasabbrendű, nemesebb embertípusokat. Ami különösen a XIX. századot illeti, csak felületesség tagadhatja annak nagyságát és azzal együtt a XIX. század embertípusának kiválóságát. Különösen hazánk annyit köszönhet kulturális, gazdasági, politikai és erkölcsi tekintetben e kor emberei kiváló típusának. A jobbagység eltörlése, az alkotmány visszaállítása, a gazdasági erők hatalmas lendülete, az irodalom fényes kibontakozása az akkori embertípus vívmányai. E kor embere erősen magyar, erősen európai, erősen keresztény volt, türelmetlenség nélkül (Pauler Tivadar, Kautz Gyula, Apponyi Albert, Tisza István), habár a soká elhanyagolt világi érdekek előnyomulása folytán rövid ideig egyes társadalmi rétegekben a vallásosság gyengült. Tehát a szentistváni gondolatnak — magyarság, európaiság, kereszténység — legalább olyan képviselője volt, mint a mai kor embere. E kornak tévedése főleg az volt, hogy a szabadság eszméjét a gazdasági és szociális élet olyan terére vitte át, az erőseknek a gyengékkel való versenyére, ahol az nagy károkat okozott. De még ezzel szemben is voltak már abban a korban egy helyesebb felfogásnak képviselői. A XIX. század embertípusa tehát jó típus volt, de ez nem zárja ki, hogy a jelenkor még magasabb típusra törekedjék, oly típusra, mely magasabb szociális és gazdasági igazságra törekszik, ezzel együtt a nemzeti élet magasabb színvonalára, kiterjesztvén a gyengébb társadalmi osztályokra a jólét, a kultúra, a közérzet magasabb élvezetét.

Az emberi típus kialakulására olyan sokféle, hatásában kiszámíthatatlan tényező van befolyással, hogy azoknak kibogozása nehéz probléma. Eltekintve a veleszületett fizikai, szellemi, erkölcsi tulajdon-

ságoktól, amelyek sokszor döntöek és a többi tényezőket ellensúlyozóak, itt természetesen elsősorban a család, a családi élet, annak jó és rossz levegője irányadó. Azután jön az iskola és az e fogalomban összefoglalható összes tényezők: tanító, tanuló, tananyag, tanidő, tanulóhely stb. Azután következik az olvasmány hatása, a színház, a lapok és lassanként az élettapasztalatok hatása. Ezekre a tényezőkre kell hatni, ezek jó hatását kell fokozni, rossz hatásukat tompítani vagy éppen kikapcsolni, hogy egy új embertípust lehessen kialakítani. A mai társadalmunkban nagy hatással van az egyesületi élet, a politikai élet. Mindezeket a tényezőket, körülményeket, erőket tekintetbe kell venni, ha emberi típus kialakításáról van szó. A természettel erősebb függésben élő népeknél, népcsoportoknál az egyház működése is számbajön, a városi lakosságnál, sajnos, ez a tényező gyengébb.

Az új, egészségesebb, magasabbrendű embertípus kialakításánál mindezekre a tényezőkre tekintettel kell lenni. Minthogy e típus többnyire a középiskolás korban alakul ki, ez a kor különös figyelmet érdemel. Nagy fontosságot kell ezért tulajdonítani a középiskolai tanárképzésnek. Visszatérek indítványomra, hogy különösen a középiskolákban, az utolsó félévben előadás illesztessék be, amely az életbölcselem nagy képviselőit: Marcus Aureliust, Senecát, azután Bacon, Montaigne, Laroche-foucauld-t, Emersont, stb. tárgyalja.

Talán nem is kell új típusról beszélni, csak azt a típust életre hívni, amelynek jóformán minden korszakban voltak képviselői, ha kis számban is. Mert minden korban volt nemes emberi anyag, hiszen másképpen elpusztult volna az emberiség. Az Eötvös József, a Deák Ferenc, az Apponyi Albertek, a Prohászka, a Semsey Andorok és sok mások a gyűlölködést, az erőszakoskodást, az embergyalázást s az önzést nem ismerő, nemes lelkek legyenek a nemtők, kiknek hasonmására formálódjék az új emberi típus.

Mindenesetre, az új emberi típusban kell, hogy az erősebb szociális érzés kifejeződjék. Ez érzés erősítésére nagyon sokat tehet a törvényhozás és a közigazgatás. Az ez évben életbeléptetett új olasz magánjog első része a Carta del Lavoro, ami azt jelenti, hogy e törvény alapelvei, szelleme az egész jogéletre kihatnak. A közigazgatás munkálkodása is remélhetően demonstrálni fogja, hogy az állam és a társadalom a szociális gondolatot minden téren érvényesíteni akarja. Ezek fontos tényezők a szociális gondolkodás terjesztésére. Tehát reményt nyújt, hogy a szociális érzés mindinkább uralkodó érzéssé

fog válni és az új emberi típusnak mindenesetre ez a legerősebb, legfontosabb, legáldásosabb jellemvonása.

Az új embertípusnál egyensúlyban kell lennie az anyagi és szellemi javak megbecsülésének. A XIX. század embere beleszédült a materializmusba. A gép, a vasút, a távíró, a gyár, ezek a XIX. század csodái, szemben az előbbi századok primitívségével, szegénységével, megzavarták a nemzedék ítélőképességét. A XX. században a társadalmi harcok, a nagy gazdasági diszparitások tarthatatlansága, a két világháború a szellemi és erkölcsi javak szerepét kellő világításba helyezték. A szellemi és erkölcsi javak véghetetlenek, milliók által élvezhetők, egyesek által birtokba nem vehetők és közös tulajdonát alkotják az egész emberiségnek. A XX. század embere tehát kiszabadulhat a vagyon zsarnoki börtönéből. Azért indokolt, hogy a XX. század ivadékai, tehát az új embertípus emberei is letegyék a materialista életfelfogás lobogóját.

Az új embertípus egyik jellemvonása, hogy szereti, tiszteli a munkát, a fizikai és a szellemi munkát, a nehéz céltudatos munkát, a becsületesen végzett munkát, az egyéni és társas munkát. A munka nem büntetés, hanem áldás. A munka narkotikum az élet viszontagságai között. A munka legbiztosabb forrása az önbecsülésnek és a megelégedettségnek. A munka legerősebb kapocs a társadalom tagjai között. A munka ébresztője sok nemes emberi tulajdonságnak. Ha új embertípust akarunk, annak tehát elsősorban munkaszerető embernek kell lennie, így felfogva, a munka nemcsak keresetforrás, hanem magasabb társadalmi, a közösség irányában való teljesítés. Ennek belátása vezeti a mai kort a munka megbecsülésére és ebből a megbecsülésből fakad legbiztosabban a szociális szellem. Ennek a szellemnek egyik szükséges követelménye, hogy a munkát mindenki megbecsüli és maga is munkát akar végezni. A szociális szellem ébredése így egyúttal a nemzeti termelés fokozását jelenti.

Az új embertípus hivatásszerű munkakészségén kívül tudomásul veszi az emberiség egyéb nagy kultúrköréit: tudomány, irodalom, művészet. Ezek iránt kellő érdeklődéssel viseltetik, elsajátítva azt, ami egyéniségének kiegészítésére és megnemesítésére legalkalmasabb. Hódol a nemzeti élet nagy eszméinek: szabadság, függetlenség, önkormányzat, haladás, béke. Tiltakozik ez eszmények megsértése és megtagadása ellen és az állami életnek olyan berendezése ellen, amely mellett az állam tagjai dróton ráncigált marionettekké válnak. Fájjalja a munka évszázados alkotásainak, az emberiség jóléte és az egyének ösjogai ellen intézett háborúkat, mint barbár korszakok kegyetlen, végzetes maradványait. Vallásos bensőséggel az emberi sorsot az isteni bölcseségre, az isteni szeretetre és isteni irgalomra bízta.

A magasabb emberi típusban benső erővel megnyilvánul a nemzeti érzés, anélkül, hogy az másokkal szemben, a világ emberiségével szemben teljes apátiához, vagy éppen gyűlölethez vezetne. Teljes elismeréssel adózva a nemzeti génusz alkotásainak, a nemzet történetében megnyilvánuló nagy képességeinek, a magyar nemzet kétségtelen államalkotó és államfenntartó hivatottságának, hálával elismeri az új embertípus az európai világnak köszönhető sok szellemi, gazdasági, politikai, kulturális kincset. Ezeket a kincseket a magyar nemzet nem egyszerűen elsajátította, hanem azokat a nemzeti génusz hatása alatt magáévá tette. Ez is csak fokozza az új embertípus erős nemzeti jellegét. Éppúgy, mint ahogy az új embertípus bensőleg erős keresztény érzéssel lesz telítve, bár tudomásul veszi a hitélet terén megnyilvánuló nagy harcokat. A kereszténység lényege a szeretet, a kereszténység lényege az áldozat, a kereszténység lényege az Istenben való bizalom. A legmagasabb típust képviselő ember hű képviselője a keresztény gondolatnak, a keresztény hitnek, mint amely a magasabb emberiség záloga.

Az új embertípus kialakításánál az a körülmény is figyelmet érdemel, hogy az emberi jellem kialakulásánál nagy szerepet játszanak a példák. E tekintetben a mai helyzet nem nagyon kecsegtető. Kevés a nagyértékű, nemes példájú egyéniség, annál több az üres kongású, önzéssel telített, hangoskodó egyéniség.

Szem előtt kell tartani, hogy a XX. század mai emberanyagának beteg idegrendszerét az események megtámadták. Gondoljunk csak vissza néhány történelmi tényre. Először két világháború, két mélyenmenő forradalom, a velejáró számtalan idegbontó jelenséggel. Államok, államrendszerek, dinasztiák bukása. Az infláció folytán majdnem az összes ingó vagyon megsemmisülése és százezrek elszegényedése. Az államhatalom eddig nem ismert kiterjesztése és az élet teljes bürokratizálása, főleg a háborús évek alatt. A háborúk alatt a fiatal nemzedék nevelésének, oktatásának, egészségügyének, családi életének megzavarása. A megszűnt nemzetközi béke folytán majdnem teljes földrajzi elzárkózás és a nemzetközi érintkezés jótékony hatásának megszűnése. Egészen új eszmekörök keletkezése. Új, mélyreható találmányok, mint rádió, film, repülőgép. Áldatlan pártalakulások és pártharcok. Mindennapi jelenségek: gyűlölet, amoralizmus, erőszak. Sajnos, ilyen a légkör, amelyből az új embertípusnak kellene kialakulnia.

Nagy áldás volna, ha az új embertípus az igazság eszméje alatt élhetne. Egy szellemes író valamikor könyvet írt a konvencionális hazugságokról. De ezek a konvencionális hazugságok többnyire ártatlanok, szokásszerűek voltak, most pedig a legkomolyabb viszonylatokban a hazugság dominál. Hazudnak, ha hízelegnek, hazudnak, ha gyűlölnék. Lehetetlen fel-

sorolni a hazugság tömegjelenségeit. Általános kórság fejlődött ki az álkultúra szolgálatában. Hatalmas apostolra lenne szükség a hazugság aljas démonjainak leküzdésére. Az új embertípusnak kell ezt az apostoli küldetést vállalnia.

A kor tele van eszmékkel, elgondolásokkal, propagandával. Minderről gondoskodnak bőven. Mindenki arra törekszik, hogy valami meglepőt mondjon, amit azután a lapok nagy betűkkel, vezető sorokban tudtára adnak a közönségnek. Természetesen ez eszmék között sok van, amelyek egymásnak ellentmondanak. Ezekből lesznek azután a hívők segítségével a koreszmék, »korszellem«. Az új embertípus kialakulása valóságos Scylla és Charybdis közé kerül. Az új embertípus fontos tulajdonsága ezért, hogy képes legyen az eszméknek ebben a zavarában megtalálni *i* helyes utat, a szellemi hamis pénzt, a szellemi buborékokat kellően leértékelni. Sokfelé máris munkába veszik az új típus tenyésztését. De itt többnyire inkább arról van szó, hogy eszközöket neveljenek a politikai hatalom számára. De az új típust nem ilyen alapon kell nevelni. Az új típus csak az erkölcs regeneráló gyümölcse lehet, amely kötelességtudást, felelősségérzetet követel, de amely jogokat is ad.

Hogy ebben a zaklatott világban az egyháznak egy nemesebb típus kialakításánál vezető szerepe van, nem szükséges bővebben magyarázni. Az egyháznak mindig törekvése és módja volt az embereket nemesebb irányba vezetni, magasabb szférába emelni és az élet káros befolyásait lehetőleg ellensúlyozni. Az egyház az egyedüli földi hatalom, amelynek csak magasabb erkölcsi feladatai vannak. És az egyháznak munkája ma ismét fogékonyabb lelkekre talál.

Egyet ne felejtünk említeni: új embertípus – régi iskola? Az új embertípus kialakulása új oktatási rendszert követel. A mai oktatási rendszerben sok az abszurdum. Sok a hozzá nem értő dilettáns műve. Részint elavult is, egy leáldozott társadalmi és kulturális idő szüleménye. Rossz utáncolat, majmolás. Egészen újból szervezendő. A magyar egészséges szellemtől kell az új oktatási rendszernek áthatottan lennie.

Egy új, nemesebb embertípus kialakulásának óhaja természetesen nem azt jelenti, hogy minden ember megfeleljen ennek a típusnak. Sokan képtelenek erre természeti és egyéb körülmények folytán. Meg kell találni elégedni azzal, hogy annyian érik el ezt a típust, hogy a társadalom tömegéből elég erősen kiemelkedjenek, annak szint adjanak és különösen a társadalmi, szellemi, a politikai élet számára irányt-

szabjanak és az alsóbbrendű típusok erőlködéseit ellensúlyozzák, hatálytalanítják.

Ha keressük azt, mily rétegekben volna legvalószínűbb egy magasabb embertípus kialakulása, talán a következő eredményhez jutunk: 1. A felső- és középső rétegek tagjainál, akiknél ez a képesség megvan, vagy közérdekű működésük folytán kifejlődhetik. 2. A köz szolgálatában, különösen annak szociális ágában alkalmazottaknál. 3. A hitélet szolgálatában, katolikusoknál és protestánsoknál, akik a pápai szociális enciklikák szellemét magukba felvették. 4. A munkásokban, akik állami vagy társadalmi intézmények élvezetében vannak, továbbá, akik szociális tanfolyamokat, így különösen a Munkásakadémiát látogatják. 5. A parasztréteg ama fiaiban, akik a népfőiskolákat látogatják. 6. Mindazokban, akik szociális szolgálatot teljesítenek és az emberi sors viszontagságaival találkoznak. 7. A nőkben. 8. Azokban, akik az újabb birtokpolitikai, szociális, fajvédelmi törvények által előnyös helyzetbe jutottak. 9. Mindazokban, akik magasabb műveltségük és belátásuk folytán a haladás követelményeit felbecsülni tudják.

Jellemző, hogy bár különböző társadalmi csoportokban találunk a magasabb új embertípusra emlékeztető egyéneket, tekintélyes mértékben előfordulnak a városi munkásság sorában, ahol a kedvező átalakulást jobb kereset, magasabb műveltség, higgadt belátás, nyílt ész előmozdítják. E tekintetben jótékony hatást észlelhetni, mint ezt az eredmények mutatják, az Országos Szociálpolitikai Intézet Munkásakadémiájának hallgatóinál.

Konklúzió.

Befejeztük a probléma különböző oldalait megvilágító vizsgálatunkat. Eredményként megállapíthatjuk, hogy az új, nemesebb, magasabb típusnak kialakulása vagy egy régiebb, magasabb embertípus-hoz való visszatalálása az emberiségnek, különösen az európai emberiségnek nagy jótétemény volna. Vájjon a mai, sok tekintetben brutális és bárdolatlan kor lelki, szellemi, erkölcsi, politikai, gazdasági, szociális, jogi betegségeivel és miazmaival erre képes-e, az nem bizonyos, sőt az sincs kizárva, hogy egyelőre az embertípus további visszafejlődésével kell számolni. Ez a jövő titka. De a végső győzelem előbb-utóbb mégis a magasabb, a nemesebb embertípusé lesz. Egy Assisi Ferenc, egy Aquinói Szent Tamás, egy Rousseau, egy XIII. Leó nem járt hiába a földön.